

György Árpád Hunor
DLA disszertáció

EGY KIÁLLÍTÁSI DESIGNKONCEPCIÓ MARGÓJÁRA

A HAGYOMÁNY ÚTJAI

A MISKOLCI ORTODOX ZSIDÓSÁG A POLGÁROSODÁS
ÉS A VALLÁSI RENESZÁNSZ KÖZÖTT

Témavezetők:
Dr. Csizmadi Péter
Dr. Sztranyák Gergő

Budapest, 2023

György Árpád Hunor
DLA disszertáció

EGY KIÁLLÍTÁSI DESIGNKONCEPCIÓ MARGÓJÁRA

A HAGYOMÁNY ÚTJAI

A MISKOLCI ORTODOX ZSIDÓSÁG A POLGÁROSODÁS
ÉS A VALLÁSI RENESZÁNSZ KÖZÖTT

Témavezetők:
Dr. Csizmadi Péter
Dr. Sztranyák Gergő

Budapest, 2023

Tartalom

Előszó

Bevezető

Kiállítástervezői gyakorlati tapasztalatok

Kiállítástervezői szakmai tapasztalatok

A kiállítástervezés folyamata, a kiállítástervező szerepe

A kiállítástervezés optimális kezdési időpontja

A kiállítás tervezésének és kivitelezésének résztvevői

A megbízó, tervező, kiállításlátogató hármasa

A kiállítás designkoncepciójának felépítése és összefüggései

Térhasználat és a hozzá tartozó elemzések elvégzése

Installációs elemek, műtárgyablók és tárolók

Grafikai elemek

Egyedi installációs elemek

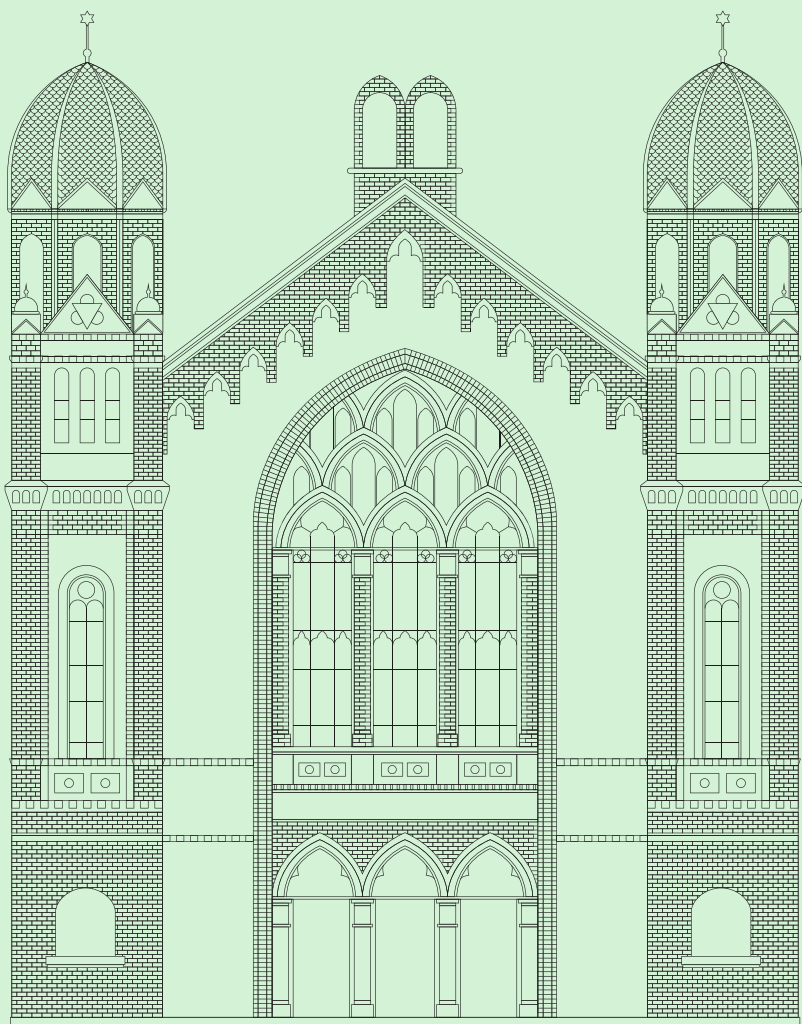
Interaktivitás és digitalizáció összefüggései

A disszertációban kifejtett összegző munka célja

Saját, Heonlab tervezésű kiállítások

Felhasznált irodalom

Képjegyzék

Előszó

Disszertációm tárgyát a felújítás alatt álló miskolci zsinagógához tartozó, korábban változó funkciójú, mára rendezett sorsú épületegyüttesben helyet kapó, A hagyomány útjai – A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között című állandó kiállítás képezi. Ez a kiállítás a „Magyar Zsidó Örökség Útja Kelet-Magyarországon” – Orthodox Zsidó Emlékhelyek Bemutatása GINOP-7.1.4-16-2016-00002 projekt keretében valósulhatott meg, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem Történelemtudományi Tanszékének, valamint a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének munkatársai által összeállított tudományos koncepció alapján, akárcsak a nagykállói zsidó imaházban megvalósult, formanyelvét és vizuális megjelenését tekintve azonos hangnemben megalkotott A hagyomány útjai – A magyar zsidóság kakasai című tárlat. A kiállítás megvalósulásáig vezető út, a szakmai és gyakorlati tapasztalatok ismertetésén keresztül a miskolci kiállítás designkoncepcióját kívánom bemutatni, a tanulságok alapján bennem megfogalmazódott szakmai ajánlással.

Bevezető

1. Ötletek aktív ülésre és konyhára.
Magyar Asztalos és Faipar, 2008. 1. sz.
31. p.

2. Többek között a Sygnard brand
bútorcsalád.

1980. május 4-én születtem Sepsiszentgyörgyön, nyolcéves koromtól élek Magyarországon, s a szülővárosomban elkezdett tanulmányaimat egy kis kitérővel az elemi iskola hatodik osztályától az egyetem befejezéséig Budapesten folytattam. Életem során, a születésem óta eltelt negyvenhárom esztendő alatt számtalan hatás ért, amely befolyásolta személyiségem alakulását, személyes és alkotói identitásom formálódását. A hatások közül az itt releváns komponensekkel foglalkozva elsőként akadémiai szempontból említendő, hogy a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen szerzett formatervező iparművész mesterdiplomával rendelkezem, s alkotói tevékenységemet az élet nevű rendező sokszor szerencsés közbenjárásáig a mesterlevelemben is szereplő bútortervező szakiránynak megfelelően képzeltem el. Ezt a törekvésemet a diplomaszerezésem évében, 2008-ban bekövetkezett gazdasági világválság a pozitív előjelek ellenére átírta, így a megváltozott gazdasági körülményekhez alkalmazkodva társalkotói tevékenységekkel is elkezdtem foglalkozni. E tevékenységek belsőépítészeti részfeladatok, grafikai feladatok, egyedi boltberendezések tervezési feladatai, nemzetközi kereskedelmi kiállítások standtervei, kivitelezései, egyedi tárgytervezési feladatok voltak, amik végül egy állandósult tevékenységig, múzeumi kiállítások tervezéséig vezettek, a dizájnkonceptió megalkotásán keresztül a látványtervek elkészítésétől egészen a kiállítások kivitelezéséig. Emellett azonban mindig adódott olyan lehetőség is, ahol bútortervezői képességeimet fejleszthettem tovább.¹ A dédelgetett bútortervezői álmat, ezen alkotói tevékenységet néhány egyedi fejlesztésű és gyártású bútor, egyéb bútortervezői feladatokkal kiegészülve, tartották, s tartják a mai napig aktívan bennem.² Ezt a pár soros kitérőt azért tartom fontosnak kiemelni, mert az eltelt idő tükrében, a megszerzett gyakorlati tapasztalatok eredményeképpen ma már látom, hogy azt az összetett alkotói folyamatot, amit egy tárgytervezőtől elvár a piac, minden alkotói tevékenységemnél haszonnal alkalmazhattam. Minden megrendelői visszajelzés azt mutatja, hogy ez a minden apró részletre kiterjedő szemlélet a piacon kevesek sajátja, és a tervezést követő művezetések elmaradása okán olyan minőségi problémák állhatnak és állnak elő, amik nem segítik a megrendelői szándékot, s nincsenek jó hatással az alkotás összképének kedvező megítélésére sem, legyen szó belsőépítészeti léptékről vagy egy műtárgy egyedi tárolására szolgáló tárgyi eszköz alkotásáról.

Kiállítástervezői gyakorlati tapasztalatok

3. - Kovács Pál: Vérokörse. Szívdobbanás. A kardiológia múltja és jelene. Magyar Narancs, 2012. 24. sz. 27. p.; SOM-kiállítások: Az erényöv titkos története – Mítosz vagy valóság (2010), Szívdobbanás (2012), A Semmelweis ikon (2013), Az izgalom biológiája – Selye János és a stresszelmélet dimenziói (2015), Tabáni titok – 50 éves a SOM (2016).

4. Ez a gyakorlat nem volt egyedi olyankor sem, amikor az elkészített koncepciótervek mások kivitelezésében valósultak meg, mint például a Győri Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér (Győri Sportcsillagok – Olimpiai történet, 2014) és Szolnoki Városfejlesztő Zrt. (Szolnoki Interaktív Repülőmúzeum, 2015) állandó kiállítása.

5. Mörk Leonóra: Mítosz helyett perverz kegyetlenség. Magyar Múzeumok. A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Online Magazinja. 2010.09.06.; MTI: Az erényövek Rómába mennek. Kiállítás Itáliában. Magyar Múzeumok. A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Online Magazinja. 2012. 02. 20.; Federico Carabotta: La cintura di castità tra mito e realtà nella mostra all'Accademia d'Ungheria. abitarearoma. it 2012. 02. 03.

Véletlen egybeesés vagy sem, a múzeum mint intézmény már gyermekkoromban bővületbe ejtett, miközben múzeumi dolgozó édesanya szerencsés gyermekeként betekintést nyerhettem az éppen aktuális kiállítás megnyitót megelőző nagy hajrákba, közelről csodálhattam a féltett, több száz éves dokumentumokat, majd diákmunka keretében a raktárakban őrzött műtárgyakat. Tervezőként a bevezetőben említett rendezőelvek egy olyan megbízással irányították figyelmemet a múzeumok világára, amelyet egy már akkor nagy leterheltséggel működő tervezőiroda, a Co&Co Designcommunication megkeresésének köszönhetően vállaltunk el tervezőtársammal, helyettük. Ez volt a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak 2010-ben tervezett és kivitelezett időszak kiállítás, Az erényöv titkos története címmel, amely olyan nagy szakmai sikerrel zárult, ami egyrészt jó alapot teremtett a múzeummal a további sikeres együttműködésre, másrészt a szakmában ismertté tette az egyetem elvégzése után alapított tervezőirodánk, a Heonlab nevét.³ A sikeres együttműködést az is jól példázza, hogy majdnem minden kiállításterv, amit a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak készítettünk, az időszak kiállítás lezárásával további hazai és külföldi intézményekben volt látogatható, mint utazó kiállítás, azonban ezeknek az aktualizálására már sem a befogadó intézmény, sem az azt megrendelő intézmény nem kért fel. Ennek okait ugyan nem tárták elénk, de a további kommunikációs anyagokból az alkotók neve sajnálatos módon kimaradt.⁴ Pozitív példaként említhetem a Budapesten 2010-ben, Rómában, a Római Magyar Akadé-

mia épületében 2012-ben bemutatott, Az erényöv titkos története című időszak kiállítást, amelynek az új helyszínre alkalmas áttervezését, helyszíni kivitelezését is tervezőtársammal végeztük, viszont a kiállítást méltató gazdag sajtóanyagból a tervezőiroda és a tervezők neve szintén kimaradt.⁵ A hiátust némiképp az Orvostörténeti Múzeum Az izgalom biológiája – Selye János és a stresszelmélet dimenziói című kiállításról szóló, Stresszdesign – Újra HeonLab kiállítási installáció a SOM-ban című írás pótolja. Ebben a cikkben – a

jelen sorok írójával készült interjúban elhangzottak alapján – a múzeumok újfajta, szükségszerű szemléletváltásáról a következőket olvashatjuk. „Aki ismeri a SOM kiállításait, tudja, hogy a változás kovásza mindenképpen és már most az Orvostörténeti... Az időszakos tárlatok létrehozása a bemutatandó témák jellege okán (ti. szövegerős, leíró, vagyis kevésbé vizuális) újfajta megközelítést kíván. Itt lép be a design, ezen belül

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum – Az erényöv titkos története, Budapest (2010)

6. Molnár Szilvia: Stresszdesign. Újra HeonLab kiállítási installáció a SOM-ban. *Octogon – Architecture & Design*, 2015. 4. sz. 186–187. p.

7. Kiállítás a stresszről. *Népújság – Marosvásárhely*, 2015. 123. sz. 8. p.

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum – Az erényöv titkos története, Róma (2012)

a narratív installáció, ami a látvány, de akár az érzetek szintjén egészíti ki az olvashatókat. Ez történt az olló-design kiállítás (Olló – Vágod?), az erényöv témáját körbejáró tárlat (Mítosz vagy valóság – Az erényöv titkos története), vagy éppen Görgei Artúr tábornok fejsérülésének »nyomozása« (A sebesült Görgei) kapcsán, hogy csak néhányat említsünk. Mindegyiket a MOME jelenlegi hallgatói, illetve gyakrabban Bartha Tamás és György Árpád Hunor (egykor maguk is MOME-sok), a Heonlab tervezői jegyzik.

A jelen kiállítás teljes vizuális megjelenítését a Heonlab tervezői terveztek és kiviteleztek. Ezt a mozzanatot azért is fontos kiemelni, mert egyedülálló ma Magyarországon [helyesebben akkor még igen ritka volt, a szerző megjegyzése], hogy egy múzeum vezetője (Varga Benedek) tudatosan keresse, igényelje a kreatív műhelyek aktív közreműködését. A most futó tárlat Selye János (1907–1982), az egyik legtöbbet idézett világhírű magyar tudós ún. stresszelméletét járja körül... E jelenség kutatásának előzményei, Se-

lye laboratóriumi kísérleteinek leírásai, a közérthetőséget segítő kötetei, preparátumgyűjteménye, mikroszkópok, filmrészletek és fotók egyaránt helyet kapnak a kiállításon. Bartha Tamás és György Árpád Hunor narratív installációja tér a térben. A múzeum két földszinti terében berendezett tárlat koncepciójának alapja a stressz bemutatása, mely lehet pozitív vagy negatív reakcióegyüttes: ekként alapvetően két színre, feketére és fehérre redukált a kiállítási enteriőr. Benne, mintegy kordon jelenik meg a fekete fóliaszalagokkal létrehozott belső »doboztér«. Erre a... hatásra erősít rá az a szerencsés, egységesítő gesztus, hogy a tárlaton szereplő szinte minden kép fekete-fehérben szerepel – függetlenül attól, hogy az eredetije színes.”⁶ Ugyanerről a tárlatról a múzeum főigazgatója egy másik interjúban kifejtette, hogy a „kurátori és a designeri munka hasonló fontossággal jelenik meg” a SOM kiállításán. „Varga Benedek szerint komoly társadalmi feladat a szórakoztatás mellett naprakész tudást közvetíteni, olyan összetett kérdéseket, mint a stressz mechanizmusa a közönség számára befogadhatóvá tenni. Fontos szerepe van ebben a vizuális megjelenítésnek: mivel egy tudományos múzeum nem műtárgyakat állít ki, maga a kiállítás legyen olyan, mint egy kortárs művészeti alkotás – fogalmazott. György Árpád Hunor és Bartha Tamás, a Heonlab tervezői a Selye János-tárlat kapcsán már ötödik alkalommal dolgoztak együtt a Semmelweis Múzeummal.”⁷

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum –
 Selye János és a stresszelmélet dimenziói,
 Budapest (2015)

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum –
Selye János és a stresszelmélet dimenziói,
Budapest (2015)

Postamúzeum – Állandó kiállítás,
Budapest (2012)

8. A Heonlab kezdeti időszakáról, SOM, Reneszánsz Kőfaragó Zrt. bemutatóterme, Postamúzeum lásd: Babarczy Veronika: Dizájn. A kiállítótérrektől a bútorokig széles skálán tervez a magyar Heonlab duó. *Erényöv és legóasztal. Népszabadság*, 2014. 5. sz. 17. p.

9. Babarczy Veronika: Séta a megújult Postamúzeumban. *Világunk*, 2012. 3. sz. 28–33 p.; Dvorák Ede: Régi múzeum új helyen. *Postás*. 2012. november, 12. p.

Időközben, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban végzett munkákkal párhuzamosan, több hazai múzeum, kiállítóhely és egyéb funkciójú terek tervezésében és kivitelezésében vettem részt.⁸ Ezek közül az első, nagyobb szakmai kihívást jelentő munkát 2012-ben a budapesti Postamúzeum jelentette, amely negyven év után kényszerült az impozáns belső terű Andrassy úti Saxlehner-palotából, az ott rendelkezésre álló nagyobb (400 m²) alapterületű állandó ipar- és technikatörténeti kiállítását egy Benczúr utcai épület kisebb (330 m²) alapterületű, de kiállítástervezés szempontjából sokkal ideálisabb második emeleti termébe költöztetni. Az elfogadott tervek alapján elkészült Postamúzeum új állandó kiállításának pozitív fogadtatását már a megnyitón érzékelhettük, ahol a múzeumi szakma jeles képviselői keresve velünk, a tervezőkkel a személyes találkozást, egyértelmű tetszésüket fejezték ki. Az érdeklődés középpontjába kerültünk akkor is, amikor a kiállítás alapkonceptióját, a megvalósult installációkat a Magyar Múzeumi Egyesület, a Pulszky Társaság szervezésében megrendezett workshop keretében a helyszínen mutathattam be. A kiállítás sikerét jelzi az is, hogy a megújult Postamúzeum az Év múzeuma kitüntetésben részesült.⁹ S innentől nem volt hiány munkában, jöttek a múzeumi megrendelések Budapestről és más városokból is, például, Győrből, Hódmezővásárhelyről, Szolnokról, Szentendréről.

A vidéki megrendelések közül a Tornyai János Múzeum Hódmezővásárhely, a mi városunk című helytörténeti kiállítására térnék ki, amelyről az alábbi idézet elég átfogó képet nyújt. „A kiállítás tervezését és kivitelezését a Heonlab Kft. végezte. György Árpád Hunor tervező a kiállítással kapcsolatban elmondta, a múzeummal szorosán együttműködve alkották meg azt a vizuális teret, amely keretként, ugyanakkor bemutató eszközként szolgál. »A kurátoroktól kaptunk egy történeti háttérrel a tematikus egységről, amelyet ez a kiállítás feldolgoz. Ez képezte a vázát a vizuális terveknek. Amikor egy eredendően nem múzeumi helyszín a tér, amelyben dolgozunk, az mindig kihívás elé állít bennünket. A Tornyai János Múzeum egy lakóházi egységekből szőtt épület, a maga sajátoságaival, amelyeket természetesen figyelembe kell venni csakúgy, mint a kulturális emlékek tiszteletben tartását, miközben igyekeztünk a mai, modern kor vizuális eszközeivel is élni, hogy bemutassuk Vásárhely tör-

Postamúzeum – Állandó kiállítás,
Budapest (2012)

Postamúzeum – Állandó kiállítás,
Budapest (2012)

Postamúzeum – Állandó kiállítás,
Budapest (2012)

10. Ács Helga: Így lett Hódmezővásárhely, a mi városunk. Promenádné. 2017. 12. 08.

11. Centenáriumi kiállítás. IV. Károly 100 évvel ezelőtti megkoronázását idézik fel. Kelet-Magyarország, 2016. 299. sz. 16. p.; Ue. Hajdú-Bihari Napló, 2016. 299. p. 16. p.; Utolsó Felvonás, a koronázás. Fejér Megyei Hírlap, 2016. 306. sz. 7. p.

12. Ulrich Tamás: Körülöttünk. Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017. Műcsarnok, 2017. 04.22. – 08. 13. Kiállításdesign és arculat: Heonlab. Magyar Építőművészet, 2017. 3. sz. 86–87. p.

ténetét.« A Heonlab Design Stúdió pécsi székhelyű, ugyanakkor szerte az országban már 7 éve dolgoznak múzeumi kiállítások megtervezésén. A mostani, hódmezővásárhelyi várostörténeti kiállítást ketten álmodták meg, György Árpád Hunor és Bartha Tamás, a kivitelezést pedig több alvállalkozóval valósították meg.”¹⁰

A fővárosban két jelentősebb helyszínen, a Magyar Nemzeti Múzeumban és a Műcsarnokban elnyert munkákon keresztül alkothattunk kiemelkedőt. Az előző helyszínen IV. Károly koronázásának centenáriuma volt a téma, ahol az eredeti díszletet, a Mátyás-templom gótikus belsejét megidéző installációval erősítettük a vizuális hatást, többek között.¹¹ A Műcsarnokban a Körülöttünk – Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017 című tárlat kiállításdesignja és arculatterve volt a feladatunk, ami szakmai szempontból is megtisztelő felkérést jelentett számunkra. Annál is inkább, mert egykori egyetemi tanárunkkal, Scherer József Ferenczi Noémi-díjas iparművésszel, és további neves szaktekintélyekkel dolgozhattunk együtt, mint például Sára Ernő grafikusművésszel, Bán András műkritikus, egyetemi oktatóval.¹²

Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás, Hódmezővásárhely (2013)

*Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás,
Hódmezővásárhely (2013)*

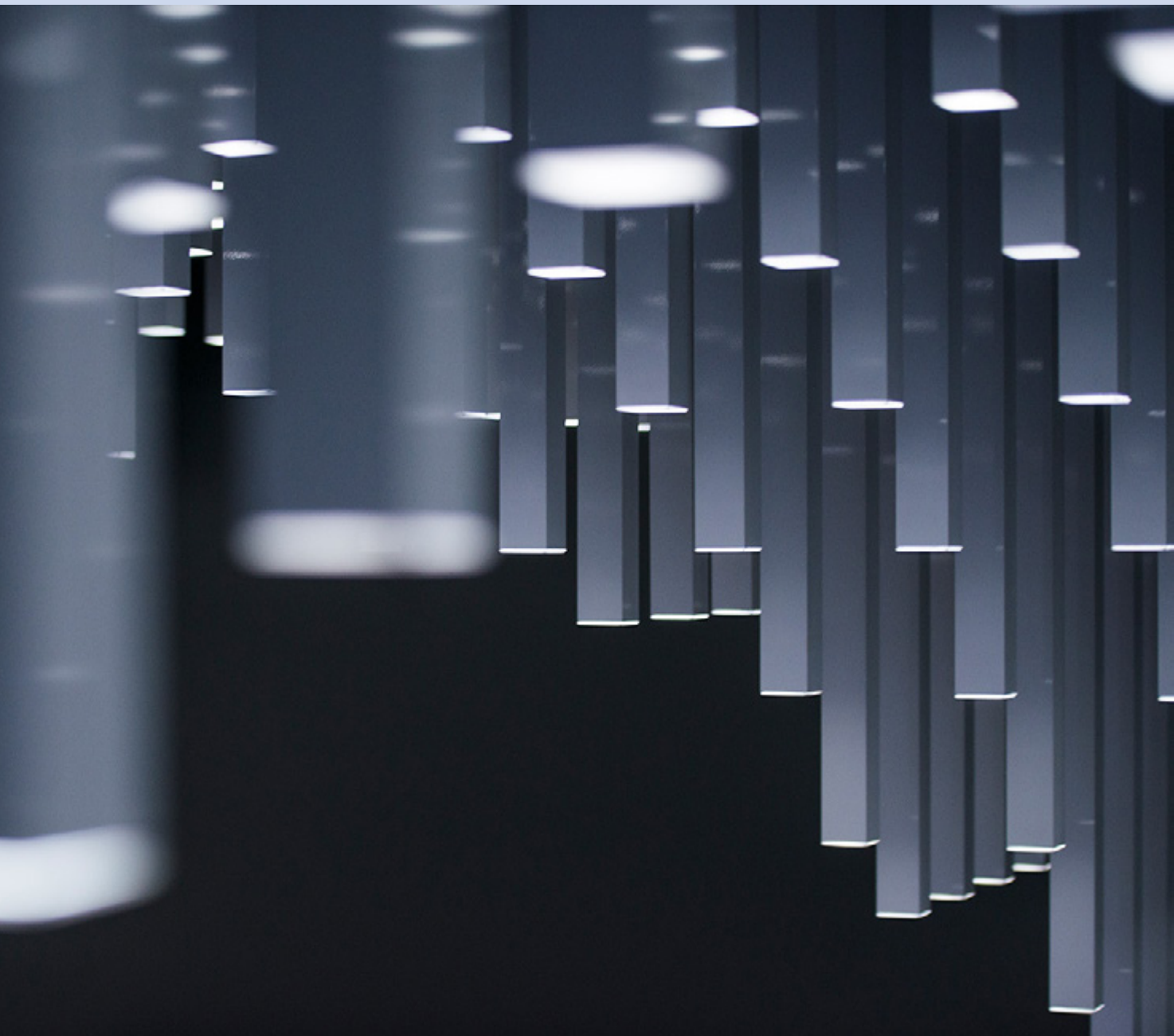
*Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás,
Hódmezővásárhely (2013)*

*Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly
koronázása, 1916, Budapest (2016)*

*Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly
koronázása, 1916, Budapest (2016)*

13. Sári Zsolt: Fél évszázada alakult meg a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum. *Hé'67! – A világ, amelyben a múzeum született. Jubileumi kiállítás. Honismeret, 2017. 6. sz. 116. p.*

14. <https://skanzen.hu/hu/a-skanzen/egyetemi-oktatas/alkalmazott-muzeologiai-kepzes-a-skanzenben; mokr.skanzen.hu/20130509kiallitas-rendezes-a-z-ig-az-otlettol-a-megvalositasig-a-kozoktatasi-szolgalatban>

Végezetül, a miskolci kiállítás ismertetése előtt, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeummal létrejött együttműködést, az annak keretében elnyert tervezői és kivitelezői feladatokat tartom fontosnak megemlíteni. Első nagyobb, valójában a második együttműködésünk eredménye a fél évszázados múzeum 2017-ben megnyílt, *Hé'67 – A világ, amelyben a múzeum született* című jubileumi kiállítás tervezése és kivitelezése volt.¹³ A harmadik egy közbeszerzési pályázattal elnyert több éves projekt, amely mind tervezőpáros, mind tervezőiroda történetünk eddigi legnagyobb, legsokrétűbb feladatát képezte, azaz az Erdély tájegység első ütemben megvalósult épületeinek kiállítás-tervezése és kivitelezése, 2022-ben történt befejezéssel, ünnepélyes megnyitással. Ez a többhelyszínes kiállítás-tervezői feladat minden tekintetben szintlépésként értelmezhető mind a saját e területen kifejtett alkotói tevékenységem, mind a tervezői feladatok eddig tárgyalt összefüggései szempontjából. Mindezen összefüggéseket ráadásul áthatotta a szülőföldemhez és annak történelméhez való szoros kötődésem, ami a tervezés során nagy segítségemre volt, és a különálló tematikai egységek háttéranyagának megismerésével tudásom e téren is bővíthetett. Mindamelllett, hogy tervezőként részesei lehetünk a hazai és nemzetközi tekintetben is jelentős és nagy figyelemmel kísért múzeumi beruházás létrejöttében, kiemelendő az is, hogy az alkotás folyamán olyan szakmai közeg feltétlen bizalmát és segítőkész támogatását élvezhettük, ami példátlan a maga nemében. Ez nem véletlen! Ugyanis a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum a magyarországi múzeumok közül egyedülként, megérezve ennek hiányát, olyan szakmai to-

Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly koronázása, 1916, Budapest (2016)

vábbképzés helyszíne és tartalmát tekintve kidolgozója, ahol a muzeológia szakembereinek nyújt átfogó képzést. E képzés keretében, a Debreceni Egyetem Bölcsészstudományi Kar Alkalmazott Muzeológiai Tanulmányok Kihelyezett Tanszékén, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban – Dr. Cseri Miklós főigazgató vezetésével, kiemelten foglalkoznak a kiállításrendezés sajátosságaival, amit a múzeumi szakma munkatársai haszonnal kamatoztathatnak.¹⁴ Ezért is volt érezhető végig, hogy a megrendelő tisztában volt azzal, hogy mit várhat el az alkotóktól, és nem voltak az alkotói csoport eltérő területeinek képviselőitől kompetencia keretein túlmutató elvárások. Ezt a partneri hozzáállást kezdeti megbízásaink alkalmával sok esetben nem tekinthettük alapvetésnek, de öröm volt megtapasztalni azt a munkakörnyezetet, ahol minden fél saját komfortzónáján belül maradván tett meg mindent azért, hogy a végeredmény ideális lehessen. Ez a hatás üdvözlendő, és az ezt követő megbízások megálmodói, tervezői, bármely múzeumról is legyen szó, szerencsések lesznek, ha e képzésekben részvett múzeumi dolgozókkal karöltve dolgozhatnak.

*Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly
koronázása, 1916, Budapest (2016)*

*Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly
koronázása, 1916, Budapest (2016)*

Műcsarnok – Körülöttünk, Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017, Budapest (2017)

*Múcsarnok – Körülöttünk, Ipar- és
Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017,
Budapest (2017)*

*Múcsarnok – Körülöttünk, Ipar- és
Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017,
Budapest (2017)*

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67,
A világ, amelyben a múzeum született,
Szentendre (2017)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67,
A világ, amelyben a múzeum született,
Szentendre (2017)

*Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67,
A világ, amelyben a múzeum született,
Szentendre (2017)*

*Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67,
A világ, amelyben a múzeum született,
Szentendre (2017)*

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

Kiállítás-tervezői szakmai tapasztalatok

15. Gergely István: A kiállítás művészete. Elvi és gyakorlati problémák. Budapest, 1979. Corvina Kiadó.

A kiállítás-tervező és a megrendelő viszonyáról arra a kérdésre, hogy mit jelent valójában a kiállítás-tervezés, és milyen kép alakult ki a kiállítás-tervező személyéről a megrendelők képzeletében, a válaszaim alapját azok a tapasztalatok erősítik, amiket magam is átéltem az eddig elvégzett munkák során. Függetlenül attól, hogy milyen szakirányú (iparművészet, ipar- és technikatörténet, helytörténet, néprajz, művelődéstörténet, történelem) múzeumról van szó, eltérő elképzeléssel és ezzel együtt eltérő elvárásokkal voltak, vannak a kiállítás-tervezés és a kiállítást tervező személyével kapcsolatban. Néhány üdítő kivételtől eltekintve elmondható, hogy ezen értelmezési keretrendszer egy igen laza szerkezetű hálón keresztül látja az alkotó személyét, s az általa létrehozott, vagy létrehozandó alkotást, mert szinte minden alkotó tevékenység képviselője jelen van ezen a nem pontosan definiált szakterületen, amit kiállítás-tervezésnek nevezhetünk. E speciális szakterület Magyarországon jellegéből adódóan, az 1945 utáni elszorvasztását követően, kevés olyan tervezőt, illetve tervezőirodát tudott kitermelni, akik, illetve amelyek kizárólag múzeumi kiállítások tervezésével és kivitelezésével foglalkoznak.¹⁵ Ez a kereskedelmi kiállítások tervezésével és kivitelezésével foglalkozó cégekről nem mondható el, de az ott elérni kívánt célok és eredmények nem hasonlíthatók össze azokkal a célokkal és eredményekkel, amiket egy kulturális intézmény képvisel. Éppen ezért ebben a gyengén artikulált mezőnyben építészek, belsőépítészek, formatervezők, grafikusok, kurátorok, muzeológusok s még sokan mások is részt vesznek, ami ugyan színesíti a képet, de sok esetben inkább árnyalja az általam erről gondoltakat. Ennek oka sok mindenben keresendő, de alapvetően az lehet az ok, hogy nincs egy jól körülhatárolt, a fentebb említett szakterületek képzési struktúrájában is megjelenő kurzus, vagy szakosodási lehetőség, ami egyrészt segíthetné az alkotót eligazodni egy ilyen megbízás teljesítésekor, másrésztől biztosítaná a megrendelőt, hogy a megbízott tervező rendelkezik egy olyan strukturált szempontrendszerrel, amit képzése során elsajátíthatott.

A fentiekből következik, hogy a magyar felsőoktatás elméleti és gyakorlati képzőhelyein szükség lenne olyan kiállítás-tervezéssel foglalkozó kurzusok létrehozására és működtetésére, amelyek a múzeumi szektor jövőben releváns szakembereit e terület átfogó sajátosságainak megértésében segítenék. A mai magyar felsőoktatásból ugyanis kikoptak azok a gyakorlati képzések, amelyek kiállítás-tervezéssel foglalkoztak, és akár csak általános képet mutathatnának arról, milyen összetett folyamatok szükségesek ahhoz, hogy egy időszaki vagy egy állandó kiállítás megvalósulhasson. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának muzeológus képzése vagy a Budapesti Metropolitan Egyetem Múzeumi Menedzsment specializációja ugyan mutat erre vonatkozó el-

méleti tartalmakat, de a képzés egészéhez mérten nem olyan arányban és súllyal, mint ami elegendő lehet a megfelelő ismeretanyagok és módszertani megközelítések teljes körű feltárásához. Megfontolandó tehát, hogy a múzeumi közeg jövő szakembereit képző intézmények és a múzeumoknak dolgozó, egyéb alkotó tevékenységekkel foglalkozó jövő szakembereit, művészeit képző egyetemek melyikében lenne hasznos egy ilyen képzés létrehozása, a megfelelően artikulált komplex ismeretanyag átadására. Ennek aktualitását nemcsak saját tapasztalatok igazolják, hanem az a kötelezettség is, aminek a múzeumok az időről időre megrendezendő időszakos kiállításokkal meg kell, hogy feleljenek. Amennyiben e vázolt és jól érzékelhető igénynek teret engednek az érintett felsőoktatási intézmények MA képzései, az onnan kikerülő alkotók és múzeumi szakemberek megfelelő helyén tudnák kezelni a két különálló szakterület sajátosságait, ami a jelenleginél hatékonyabb együttműködés lehetőségét teremthetné meg.

A kiállítástervezés folyamata, a kiállítástervező szerepe

16. A múzeum definíció – Hozzáférés a fogalmakhoz. ICOM témanap az MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjteményben. 2022. november 30. icomhungary.hu/hu/node/86.

A következő kérdésre, hogy mit jelent számomra a kiállítástervezés, és mit gondolok a kiállítást tervező szerepéről, teljes bizonyossággal kijelenthetem, hogy egy tematikus történeti kiállítás alkotása mögött annál sokkal összetettebb, komplexebb folyamatok húzódnak meg, mint azt magam a legelején gondoltam volna. Az idők folyamán azonban ezek a folyamatok egyfajta módszerré rendeződtek bennem, amit a bemutatott mestermunkán, a miskolci kiállításon keresztül is igyekszem ábrázolni. A gyakorlati tapasztalatok mellett a választott szakmám iránti elhivatottságból, avagy muzeológus édesanyám hatásának köszönhetően bárhol járok a világon, a múzeumok és kiállítások elsődleges és kedvenc látogatási célpontot jelentenek számomra, nem utolsósorban, hogy szemléletem és tájékozottságomat bővítssem. A kiállítások vizsgálata szempontjából fontos tisztázni, hogy látókörömet nem szűkítem le az ICOM által definiált múzeumok („A múzeum a társadalom szolgálatában álló nem profitorientált, állandó intézmény, amely kutatja, gyűjti, megőrzi, értelmezi és kiállítja a tárgyi és szellemi örökséget. A múzeum a nyilvánosság számára nyitott, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot. Etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.”¹⁶) által rendezett kiállításokra, de figyelmem és a dolgozat fókuszában ezek állnak. A tapasztaltak alapján sok jelzőt használhatnék, amelyek szerint az általam látott kiállításokat rendszerezhetném, de alapvetően két nagyon élesen elválasztható megközelítést gondolok meghatározhatónak. Az elkészült alkotások alapján az egyik megközelítés a dekorativitásra törekvő, a kiállítás tematikai egységeihez nehezen köthető gyakorlat, a másik a kiállított tartalmakkal szorosabb összefüggéseket mutató narratív installációs eszközökkel élő megközelítés. A második szemlélet egy sokkal fókuszáltabb és precízebb figyelmet igényel a tervezőtől, éppen ezért hozzám ez a megközelítés áll közel. A dekorativitás sok esetben öncélú és eszközkészletét tekintve nem következetes, ezért a végeredmény zavaros képet mutathat. Így a mondanivaló átadását, megértését és a tudás elmélyítését nemcsak nem segíti, hanem képes a hangsúlyok eltolásával megzavarni a befogadót, s ezzel a múzeumi kiállítás céljait is negatív irányba befolyásolni. A kiállítástervezőnek, meglátásom szerint, függetlenül az általa képviselt szakterületről, képesnek kell lennie összegző, tervező, szervező, együttműködő és a kivitelezés minden pontját átlátó munkák elvégzésére. Csak ezzel garantálható olyan minőség, ami hosszú távon hathat mind az elkészült kiállítás, mind az átadni kívánt tudás szempontjából.

A kiállítástervezés optimális kezdési időpontja

Gyakori dilemma, hogy mi az az optimális időpont, amikor a kiállítástervező a kiállítások tervezéséhez kapcsolódhat, és ehhez képest mi a gyakorlati tapasztalat. Tény viszont, hogy a kiállítás tervezésének kezdőpontja attól függően, hogy már meglévő épületben rendezendő időszakai vagy állandó kiállítás helyszíneiről beszélünk, vagy új építésű kiállítóterekről van szó, más és más. Az esetek döntő többségében már nincs lehetőség a kiállítóteret érdemben, a kiállítást pozitívan befolyásoló változtatások elérésére, ami nagyfokú alkalmazkodást igényel, és ami a tervezés szempontrendszerének egy hangsúlyos elemeként az egész tervezési folyamatot áthatja. Bár ezt nem tekinthetjük a legoptimálisabb helyzetnek, be kell látni, hogy az adott teret a múzeumok kötelezettségének eleget téve, a negyed vagy fél évente átrendezett időszakai kiállítások alkalmával nem lehet az éppen aktuális tematikának megfeleltetni. Ezen a helyzeten azonban sokat segít, ha az időszakai kiállítóterek kialakítása előtt olyan tervezővel konzultálnak a megbízók, akinek van tapasztalata a kiállítóterek tervezésében. Az ideálisnak tekinthető helyzet az, amikor a kiállítástervező alkotó már a beruházás elején bekapcsolódhat az építész vagy a belsőépítész munkájába, hogy a kiállítástervezés sajátosságai által megkívánt változtatások még időben átvezethetők legyenek a szakági kiviteli terveken, s a kivitelezéskor figyelembe vegyék azokat a sokszor egyedi igényeket is, amikkel a kiállítás színvonala emelhető. A bemutatott miskolci kiállítás tervezésébe a belsőépítészeti tervek és az azok alapján végrehajtott kivitelezések lezárásakor kapcsolódhattunk be, ami nem tekinthető ideálisnak, de szerencsénkre optimális téri helyzetek kerültek kialakításra, ahol nem volt szükség nagyfokú alkalmazkodásra, és néhány egyedi megoldás alkalmazására is lehetőségünk nyílt.

A kiállítás tervezésének és kivitelezésének résztvevői

Egy kiállítás tervezését és kivitelezését menedzselő tervező feladatát gyártó, kivitelező és a műtárgyak restaurálását, installálását végző csoportok összmunkája övezi. S bár a látogatók nem közvetlen résztvevői e folyamatnak, a végeredmény mindig értük készül, nekik szól, ezért végig szem előtt kell tartani azokat a szempontokat, amelyek őket szolgálják. A miskolci, A hagyományútjai – A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között című állandó kiállítás kapcsán, a tervezés során, vezető tervezőként tervezőtársammal, Bartha Tamás formatervező művésszel (Heonlab Kft.), a beruházást bonyolító és a megrendelőt képviselő (Magyar Zsidó Hitközségek Szövetsége, Dr. Kunos Péter) cég vezetőjével, Erdős Mihállyal (Kreatív 2000 Kft.), a belsőépítészeti tervezést végző tervezőkkel, Gergely László vezető belsőépítész tervező, Ferenczy-díjas belsőépítésszel (Stúdió G Bt.), Zobor László építész-tervezőművész, Ferenczy díjas belsőépítész, DLA, habilitált egyetemi docenssel (Stúdió G Bt.), a grafikai terveket alkotó Peltán-Brósz Roland művészettörténész, grafikusművésszel (Peltan-Brosz Studio) és további, a tervezés során szükséges szakági tervezőkkel álltam folyamatos kapcsolatban. A kurátorok a kiállítás tervezésének rendkívül fontos szereplői, akik azt a történelmi időmetszetet, időmetszeteket, amelyet a kiállítás bemutatni kíván, tudományos igénnyel egy tanulmányban összegzik, és azt rendelkezésünkre bocsájtják, a fontosabb paramétereket tartalmazó műtárgyjegyzékkel együtt. Esetünkben kurátorként dr. Glässer Norbert egyetemi docens, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, valamint dr. Zima András egyetemi adjunktus, Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, voltak a segítségünkre. A kurátorok munkáját további szaklektorok, fordítók, múzeumi dolgozók segítették, de nekünk közvetlen munkakapcsolatunk csak a kurátorokkal volt. A kivitelezésben érintett cégek ebben az esetben faipari, fémipari, üvegyipari, nyomdaipari és műanyagipari beszállítók voltak, amelyek a kiállításba építendő alkatrészeket és installációs elemeket saját terveink alapján készítették el. A különálló és egymástól független gyártóktól megrendelt, terveink alapján legyártott alkatrészek összeállítását, helyszíni telepítését cégünk, a Heonlab Kft. alkalmazottai végezték, felügyeletünk és művezetésünk mellett. A miskolci és nagykállói kiállítás egy rendkívül szűkös, többnyire frissen begyűjtött és rossz állagú műtárgyállományra épült, ebből néhány papír alapú dokumentum állagmegóvásának, restaurálásának leszervezése szintén a mi feladatunkat képezte, amit felkérésre Kozmáné Grünwald Éva papírrestaurátor végzett el, megmentve ezzel az enyészettől olyan ritka dokumentumokat, amelyek történelmi szempontból kiemelkedően fontosak. A miskolci kiállításban megjelenő műtárgyak jelentős részét a helyi hitközség által megőrzött szakrális tárgyegyüttes adja, más magánfelajánlásokkal kiegészülve, amelyek a miskolci órás-

és fotográfusmesterség, továbbá a kóser húsfeldolgozás bemutatását segítették. Miután a kiállítás egészen új, és nem kötődik egyelőre egyetlen múzeumhoz sem, a műtárgyak elhelyezését, installálását, a múzeumi szokásoktól eltérően mindkét esetben, Miskolcon és Nagykállón is mi végeztük. A fentiekből reményeim szerint jól érzékelhető az a strukturális szövet, amely egy kiállítás tervezése és kivitelezése kapcsán egymáshoz köti azokat a szereplőket, akik mind hozzáteszik a maguk szakterületéből fakadó tudást ahhoz az egészhez, amit kiállítástervezőként formába önthetünk.

A megbízó, tervező, kiállításlátogató hármasa

Azokat az összetevőket, amelyek hármass pilléreként a kiállítás tervezésének alapját képezik, a megrendelő, a tervező és a kiállításlátogató szempontrendszerének hármasa adják. Fontos tény, hogy mindhárom pillér egy adott ponton összefonódik, egymást erősíti, a megbízó érdekeinek eltérő aspektusait figyelembe véve. Elsőként a megrendelőről! Ahogyan minden tervezési folyamat, úgy a kiállítás tervezés is egy megrendelői igényvel indul, ami eltérő tudományágak képviselőinek összekötésével realizálódik. Esetünkben, a miskolci kiállítás kapcsán a megbízó az építész és belsőépítész tervezőket, a kurátorokat és a kiállítás tervezőket fogta össze. A kiállítás megvalósulásának lehetőségét egy pályázat adta, kidolgozott kurátori koncepció alapján, amely a kiállítás lényegét képezte. Miután a kiállítás tervezése megrendeléseink teljesítése során rendszerint a kivitelezéssel is párosul, fontos szempont volt a kiállítás megvalósulásának gazdasági tényezőit is figyelembe venni. Ez az a tényező, amiről sajnos a legkevesebb szó esik az alkotási tevékenységek kapcsán, de tudni kell, hogy minden folyamatot áthat. A kiállítás megvalósításának anyagi lehetőségeit a versenyszféra kétféleképp szabályozza. Az egyik megközelítés a tervezést követő árazás, az árajánlat, ami sok kockázatot, további tervmódosítások kényszerét rejtheti, a másik megközelítés az anyagi keret ismertetését követő tervezés. Nyilvánvaló, hogy melyik megközelítés az, amely a tervezőt és megrendelőt egyaránt védené, de sajnos a jogi környezet sokszor ellentmond azoknak az érdekeknek, amelyek optimális helyzetet teremtenének ezekre az esetekre. Arra, hogy a miskolci kiállítás alkalmával melyik megközelítéssel sikerült az ábrázolt kockázatokat minimalizálni, a szerződésünkben vállalt kötelezettség szerint nem térhetek ki. Elmondható azonban, hogy szerződéskötéskor kétségtelenül nagy segítségünkre volt az a szakmai tapasztalat, amely a tervezés területén az eltelt évek alatt felhalmozódott, és az aktívan tartott gyártói kapcsolataink is, továbbá az alapanyagárrakkal kapcsolatos ismereteink is a megvalósíthatóságot támogatták anélkül, hogy a minőségi elvárásokból le kellett volna bárhol is adni. Ezzel nemcsak a megrendelői, hanem a tervezői minőségi elvárásoknak is megfelelhettünk.

Másodszor a tervezőről! Jóllehet a tervezés általam használ és megélt aspektusa egy kiállítás szempontjából világos, de a tervezés szerves része a kurátori anyagok összeállítása, ahogyan az építész és belsőépítész feladatai is ide értendők. Változó, hogy melyik kiállításon milyen együttműködésről beszélhetünk, de a miskolci kiállítás kapcsán mindhárom alkotócsoporthoz tagjai jelen voltak. A kiállítás tematikáját egy múzeum esetében az adott intézmény vezetője vagy a kiállítás témájának szakértő kutatója állítja össze, amit kurátorként ad át a tervezőknek. A miskolci kiállításnál

sem történt ez másként, hasonlóan állt össze az anyag, amiből a tervezői munka elkezdődhetett, annyi kiegészítéssel, hogy a kiállítótér még nem tartozik egyetlen múzeumhoz sem, ami persze semmit nem von le abból az értékből, amit képvisel. A kidolgozott kurátori elképzelésekből kiderült, hogy hány tematikai egységből, milyen tematikai egységekhez tartozó műtárgyakból és milyen további elemekből kívánja a megrendelő a kiállítást felépíteni. Az ismeretanyagokkal összefüggő megbeszélések minden alkalommal személyesen, a kiállítás tervezése előtt, az érintett felek részvételével történt. A megbeszélések alkalmával az átadott koncepció szöveges anyagán túl az értelmezés tágabb összefüggéseit is megismerhettük, ami sok olyan további támpontot adott a tervezéshez, amit megfontolhattunk. Mindezek mellett a tudományosság igénye és a kortárs szemléletben történő alkotás volt a legfontosabb elvárás. A kortárs szemléletű alkotás meghatározását esetünkben a megrendelő által ismert előző munkáink alapján, valamint további hazai és nemzetközi példákon keresztül szemléltették, de nem kötöttek ki olyan szempontot, amely mentén a tervezést egy adott mederbe terelték volna. Ezt a megrendelői magatartást a magam részéről ideálisnak és üdvözlendőnek tartom, mert ez nemcsak azt mutatta meg számunkra, hogy teljes körű bizalmát élvezték a megrendelői körnek, hanem azt is, hogy minden fél pontosan tudja, meddig terjed az a szakmai kompetencia, amivel a kiállításhoz érdemben hozzáadhat. Jóleső érzés, hogy ezt a szemléletet egy ideje majdnem minden munkánk során megtapasztalhatjuk, de legnagyobb sajnálatomra ez ma még nem mondható általános megrendelői megközelítésnek.

Végül a kiállításlátogatókról! Az őket érintő szempontokat egy kiállítás komplex vizsgálata során minden esetben szükséges figyelembe venni. Összegezve négy fő egységre bontható az a szempontrendszer, ami elvárásként a létrehozókat, végeredmény szempontjából a látogatókat érinti. A sorrendiségét tekintve, ha egy kiállítás kényelmes, bevonó vagy lekötő, megerősítő és jelentőségteljes, akkor egy olyan kiállításról beszélhetünk, ami teljesíti azokat az elvárásokat, amikkel, ha nem is tudatosan, de minden kiállításlátogató él. Ezek a tér használatától, a látogatói élményen át egészen a betűtípusok méretéig és olvashatóságáig terjednek.

A kiállítás designkoncepciójának felépítése és összefüggései

A miskolci, A hagyomány útjai – A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között című állandó kiállítás designkoncepciójának kialakítása ebben az esetben is, mint általában mindig a kurátori anyag elolvasásával, a kiállítótér, vagyis térsor megismerésével kezdődött. A tervezést megelőzően a megbízó a kurátori anyagokkal együtt az építészeti és belsőépítészeti tervek ide vonatkozó részleteit is rendelkezésünkre bocsátotta, amiből az első közös egyeztetés előtt felkészülhetettünk. Ezt a találkozót egy épületbejárás előzte meg, ahol a már lezárt kiviteli tervek alapján zajló kivitelezés befejező szakaszát láthattuk a kiállítóterekben, így annak részleteire már nem lehetünk hatással. Ennek megfelelően a térsort képző helyiségek száma és alapterülete, a padlóburkolatok anyaga és kiosztása, a falszínek kijelölése, a világítótestek pozíciója és a hozzá kapcsolódó szerelvények, kiállási pontok meghatározása, beszerzése és kialakítása már megtörtént. A kiállítás, ahogyan korábban már említettem, a miskolci zsinagóghoz tartozó, a közelmúltban elkezdődött felújításig változó funkciójú épületegyüttes térsorának egyik szakaszában kapott helyet. A történeti előzményekből tudni lehetett, hogy a kiállítás helyén egykor a miskolci Rabbinatusi Hivatali helyiségek voltak, amit a rabbi emlékszoba kiállítási egysége hivatott megidézni. A kiállítás alapterületét tekintve nyolc egységre bontható, amiből hatot érintett a tervezés. A kiállítást befogadó épületegyüttes a Kazinczy utca, Hősök tere és Déryné utca által övezett telken található, ahol a kiállító térsor a Déryné utcai szárny középső traktusában a főbejárattól jobbra esik. Az épületbejárást a telken álló és a felújítás kezdeti szakaszában járó zsinagóga épületének bejárása is kiegészítette, ami meghatározó jelentőséggel bírt a tervezési alapkoncepció kialakítása szempontjából. Az állagát tekintve jobb kort is megélt Ludwig Förster tervezte épület olyan inspiráló erővel hatott rám, hogy már akkor éreztem, tudtam, lenyűgöző részleteit biztosan használni fogom a tervezés során. A miskolci kiállítást befogadó épületrészről összegzésként elmondható, hogy a múzeumokra és kiállítóterekre általánosan jellemző módon, itt is alkalmazkodni kellett a rendelkezésre álló adottságokhoz, amelyek a kiállítótér jelleget nem támogatták. Ennek oka abban rejlik, hogy az eredeti funkciókhoz tervezett épület a megváltozott kiállítótér funkcióhoz érthető módon nem idomul, így ezen javítani kellett, és megítélésem szerint lehetett is.

Térhasználat és a hozzá tartozó elemzések elvégzése

A tervezés első lépéseként a térsor használatát, azaz a kiállítást látogató közönség útvonalát modelleztük, a tér berendezésének tükrében. Megállapíthatjuk, hogy a kiállítóterek méretüktől függően két jól elkülöníthető megközelítésben használhatók. Az egyik megközelítés a tereket határoló falakra történő rendezés, ami a tér központi részét hagyja szabadon a látogatói útvonalnak, a másik megközelítés a tér központi részét használó szemlélet, ahol a falak mentén kaphat helyet a látogatói útvonal. Alapterület tekintetében az első változat a kisebb alapterületű helyiségek, a második változat a nagyobb terek berendezésének a sajátja, így ebben az esetben nem volt kérdés, hogy melyik az alkalmasabb megközelítés. Ami e térvizsgálat eredménye szempontjából fontos, és visszahat a kurátori tematizálás folyamataira az az, hogy e módszer számszerűsíthető egységekre bontja a rendelkezésre álló téri egységeket. Ezzel nagyban segítettük a kurátorok munkáját, és a műtárgyak ismeretében eldönthetővé vált, hogy a hangsúlyok milyen tematikai egységeket tudnak a rendelkezésre álló térrészekben ábrázolni. Ebből már látható, hogy a tervező miként tud hatással lenni az alkotás folyamataival akár a kurátori anyagok pontosítására úgy, hogy saját hatáskörben maradva támogatja a kurátorok munkáját. Ezt követően a falkutatások során előkerült falbélletek,

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

kibontott átjárók és az utcafront felé nyíló ablakok használata volt a megoldandó feladat. Ezeket az adottságokat a nyílászárók tekintetében az eléjük tervezett előtétfalakkal, a falbetéteket a műtárgyak tárolására szolgáló egységekhez kapcsolva igyekeztünk megtartani. Miután a térsor aktuálisan vizsgált egységeinek mindegyike az utcafront felé eltérő méretű és funkciójú nyílászárókkal tagolt, és e nyílászárókat a kiállítóterek megközelítése, bevilágítása és szellőztetése szempontjából a hagyományos értelemben vett bejárati ajtóként és ablakként nem volt szükséges figyelembe venni, azok felületeit is a kiállítóterek hasznos területeiként tudtuk bevonni a tervezésbe. Amint ezek a lehetőségek tisztázódtak, az még eldöntendő kérdés maradt, hogy a térsoron végig alkalmazott előtétfalak mobil vagy statikus felületként kerüljenek-e kialakításra. Döntésünk a használat szempontjából, a már sok kiállításban sikerrel alkalmazott mobil vagy statikus megoldá-

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

sok közül, egy könnyűszerkezetes, gyorsan elbontható, de a felszerelést követően nem mozgatható megoldás felé tolódott. Ezzel a megoldással minden térben olyan egyedi felületek, háttérfalak létrehozására nyílt lehetőségünk, amelyeken a zsinagóga belső falait borító díszítőfestés mintakincséből jeleníthettünk meg néhányat, kortárs értelmezésben. Itt szintén fontos szempont volt, hogy ez ne öncélú dekorálás legyen, hanem a hagyomány újraértelmezett jelei jelenjenek meg, amelyek sora egyben az eltérő terekben berendezett eltérő tematikai egységeket vizuálisan is megkülönböztetik egymástól. Talán itt érzékeltethető leginkább az a tervezői szándék, ami a didaktikus egymásutániség ritmusának megtörését célozza, és a kiállítás szempontjából legértékesebb kincs, a látogató figyelmének bevonására irányul. Összegzésként megállapítható, hogy ezzel az alkalmazkodó megközelítéssel nem kellett olyan drasztikus változtatásokat végrehajtani, amivel az épület eredeti jellege az elvégzett munka során sérült volna, s amely a címben is megfogalmazott hagyomány nyomait elfedte volna.

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

Installációs elemek, műtárgyablók és tárolók

Miután a térhasználat és a tematizálás megtörtént, világos volt, hogy melyik egységhez milyen műtárgyak tartoznak, ami a műtárgytárolók és ablók helyét, méretét és mennyiségét is meghatározta. Meglehet, hogy eddig nem említettem a szakrális jelleg hangsúlyát, de nagy öröm volt számomra, hogy a kiállítás témája, helyszíne és a tervezéshez való hozzáállásom e téren találkozhatott. Viszonyulásom, függetlenül a mondanivalótól, minden kiállítástervezés során azonos alázattal van a tervezés tárgyához, de itt végre az installációs elemek tervezése során e különleges, számomra eddig ismeretlen, de mindig nagy kíváncsisággal figyelt vallási kultúra ösvényén haladhattam. Az a sokatmondó állítás, miszerint a múzeum a művészetek temploma, itt e kiállítás tervezése során vált érezhetővé, nyert értelmet bennem. A zsinagógában tett látogatásunk alkalmával a liturgia téri és tárgyi emlékeit, azok jelentőségét in situ láthattuk.

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

Ezek közül az előimádkozó állvány (omed), a tóraolvasó emelvény és asztal (bima), valamint a frigyszekrény voltak az inspiráció forrásai. Ezek nagyrészt különleges formájuk és kiemelt funkciójuk miatt voltak fontosak számomra, mert a műtárgyak bemutatása és a hozzájuk való viszony meghatározása szempontjából érzett párhuzam a tervezett tárgyakon keresztül is megfogalmazhatóvá vált. A hagyomány itt is kiemelten fontos tényezőként hatott, hiszen a műtárgytárolók térben álló egységei e tárgyak átírataiként jelennek meg a kiállítási terekben, amivel kapcsolatot teremthettem a zsinagóga és a kiállító tér tárgyai között. Ezekkel az utalásokkal nem öncélú forma- és karaktermásolásra törekedtem, hanem tudva azt, hogy a kiállítás minden pontjáról egy aktuális vezető gondoskodik, a tartalmi narratíva kiegészítése és erősítése mellé csak olyan tárgyakat tudtam elképzelni, amelyek funkciójukon túl további mondanivalót is közvetíthetnek. Itt jegyzem meg, hogy a helyben található tárgyakon túlmenően felelős tervezőkként másodlagos kutatást is

végeztünk, amelynek során a formai egyezéseken kívül a vizsgált tárgyakon olyan közös pontokat is megfigyelhettünk, amikkel szintén éltünk a tervezés során. A Dávid csillag, Dávid pajzsa szimbólum éppen ezért is jelenik meg minden tároló lábszerkezetén, valamint további felületeken is. A mobil tárolóberendezések kiegészítésére a tér adottságait kihasználva a közlekedésből kivont átjárókat és a falfülkét vitrinként használtuk.

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

Grafikai elemek

Sorrendiségét tekintve nem feltétlenül a leírtak szerint haladt a tervezés, mert ezek az alkotási folyamatok sem értelmezhetők lineárisan, de ez majdnem minden alkotási folyamatnál megállapítható. Ide érthető a grafikai tervezés folyamata is, ami a kiállítás arculati elemeinek, betűtípusának, szövegarchitektúra megalkotásának, a kiállításban megjelenő színek meghatározásának és további egyedi felületek, illusztrációk tervezésének gondozását jelentette. Itt alkotótársunkkal a zsinagóga bejárásakor az ott alkalmazott színeket, a belső teret borító díszítőfestések motívumait, az épület nyílászáróinak mintázatát és további elemeket tartottunk fontosnak, ami alapját képezte az összes kiállítótérben megjelenő grafikai munkának, de hatással volt a tervezett tárgyak színvilágának kialakítására is. Ehhez a kiállítótérben megőrzött korabeli cserépkályha színei is támaszt nyújtottak, aminek halvány árnyalatai a jelenleg aktuális trendekbe is pontosan illeszkednek. További inspirációt a műtárgyak forma- és motívumvilága adott a tervezéshez. Ezeket a tóratekercsen, a nyomtatott könyvekben és további héber nyelven írott, nyomtatott, hímzett vagy fémműves technikákkal létrehozott emlékeken láthattuk a műtárgyak feldolgozása során, amiket a kiállításlátogatók a műtárgytárolókban most is láthatnak. Túl a kiállítás keretén, a közösségimédia alapvető felületeinek vizuális megjelenésére is tettünk javaslatot, amit a monitorokon futó médiatartalmak feliratai zártak. Jól látható tehát, hogy a kiállítástervezés komplexitása minden részt vevő alkotó számára átfogó és számos területet érintő feladatot ad.

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

Egyedi installációs elemek

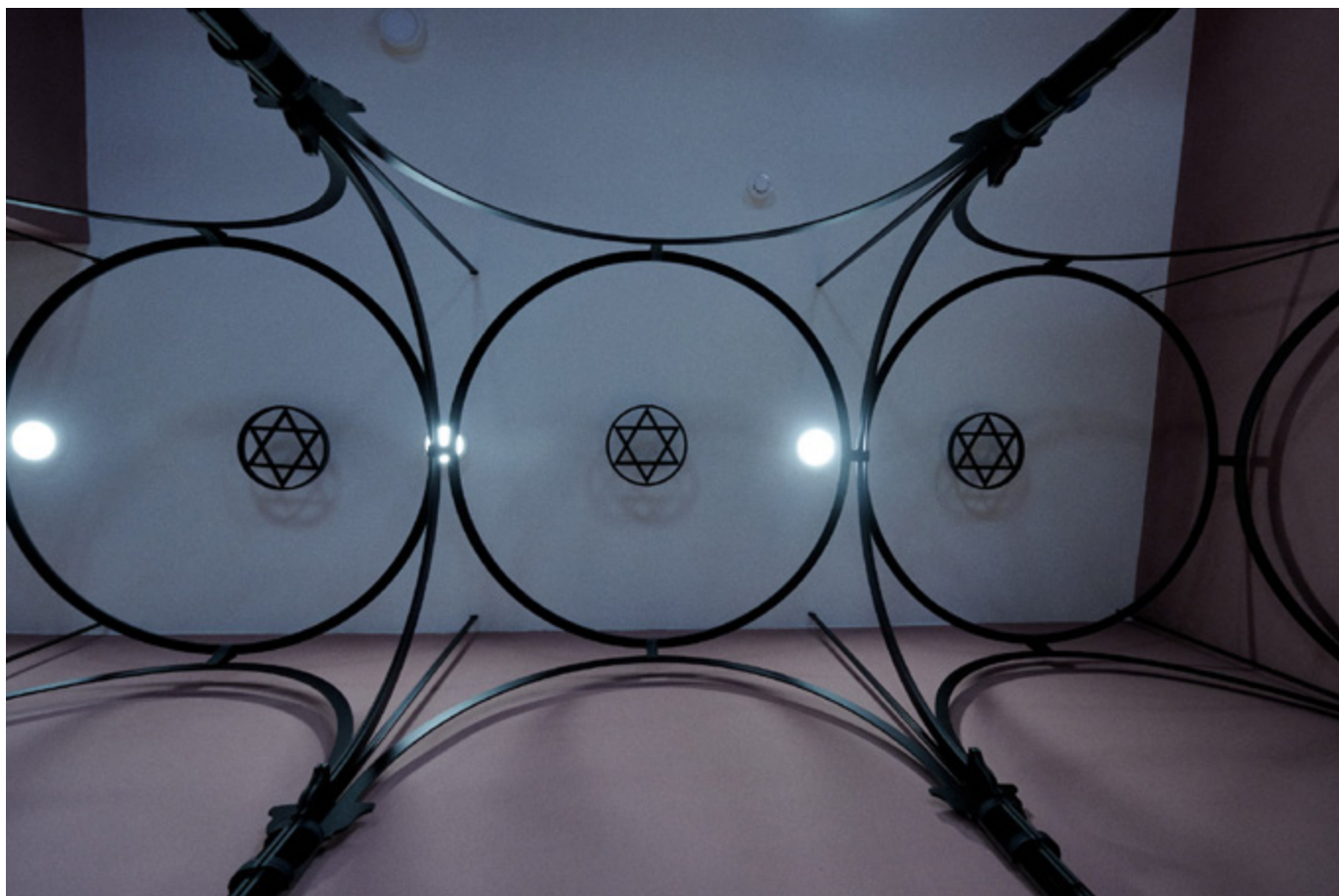
Az egyedi installációs elemek alatt az olyan kiegészítő alkotásokat értem, amikkel szemben a legtöbb esetben nem feltétlenül támasztok funkcionális elvárásokat, tehát nem tart tárgyat, nem lehet interaktív módon használni, nem másolata valaminek, és nincs olyan megkötés sem, ami a létrehozáshoz szükséges anyagokkal kapcsolatban meghatározható lenne. Ezek minden kiállítás esetében a narráció elősegítését vagy a tematikus egység mondaniva-

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

lójának egy kiemelt és számomra fontos részét ábrázolják. A már említett dekorativitás és narratív megközelítés közötti különbség talán itt érhető a leginkább tetten, és sok esetben egy konkrét kurátori kérés újraértelmezése, ami szakít azzal a panoptikumépítési hagyománnyal, amit még sem a hazai, sem a nemzetközi múzeumi közeg nem tudott teljesen elengedni. Az, hogy ez melyik kiemelt elem lesz az éppen aktuális kiállításnak, előre nem látható, de ehhez Miskolcon a rám rendkívüli hatást gyakorló Ludwig Förster épület adott alapot. A számtalan lenyűgöző megoldás közül a kor különleges térlefedésének filigrán technikai megoldása és a kiállítótér közlekedőjének térránya tökéletes lehetőség volt arra, hogy a kapcsolat megteremthető legyen. Itt is fontos megjegyezni, hogy a kiállítás látogatása minden esetben kiegészül a zsinagóga épületének megtekintésével, így minden látogató találkozik a valós és az átírt, együttesen értelmezhető elemekkel, ami ideális élményszerző hatást fejthet ki.

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

Interaktivitás és digitalizáció összefüggései

A címben szereplő fogalmak mára a múzeumi világ szakzsargonjának állandó jelzőivé váltak. E fogalmak köré olyan piaci szereplők is rendeződtek, akik a terület sokszínűségében kínálnak eltérő megoldásokat és szolgáltatásokat, amelyekkel a történeti kiállítások is gazdagíthatók. E terület képviselőit jellemzően két jól elkülöníthető csoportra lehet osztani. Az első csoportot azok a tech cégek igyekeznek lefedni, akik egyedi szoftvereket és eszközöket terveznek meglévő technológiákra úgy, hogy azok kész megoldásokat kínálnak a múzeumi szektornak (<https://www.orpheogroup.com/>; www.museum-solutions.com/en/; www.holosonics.com/). A másik csoportot azok az alkotócsoportok igyekeznek színesíteni, akik egyedi és az adott kiállításokhoz hangolt multimédiás eszközökön alapuló egyedi installációkat terveznek és hoznak létre, szintén meglévő digitális eszközök felhasználásával (XORXOR). Itt nem térek ki azokra a szükségszerű digitalizációs feladatokra, amelyek a múzeumok gyűjteményeinek feldolgozhatóságát, kutathatóságát vagy éppen archiválását szolgálják, mert azok a kiállítások tervezése szempontjából nem relevánsak, hacsak nem akkor, amikor az ott készült digitális tartalmakat nem bocsájtják a tervezők rendelkezésére. Ahogyan jelen korunkat közhelyszámba menő jelzővel digitalizálnak próbálnak majd minden területen ábrázolni, úgy e meglátásom szerint aránytalanul nagy figyelmet kivívott elképzelés a múzeumi kiállítások kapcsán is állandó és sok esetben érthetetlen igénygé változott. Ezeket az igényeket sokszor az interaktivitás jelzőjével is felruhazzák, ami helytálló lehet ugyan, de véleményem szerint a kiállítás látogatása, a műtárgyak vagy a kiállításhoz köthető tárgyak felfedezése, a kiállítótérben történő mozgás vagy akár az ezzel összefüggő térélmény és a szövegek elolvasása is azonos interakciót feltételez, vagy valósít meg. Azzal együtt, hogy elfogadom ezt az igényt és azokat a szándékokat, amik ezek mögött az elvárások mögött vannak, nem tartom fontosabbnak a fentiekben már ábrázolt alkotóelemeknél, mi több a kiállítások fenntarthatósága szempontjából kifejezetten aggályos ezen megközelítésekre a kelletténél nagyobb arányban alapozni, és azokat nagy számban egy kiállítás során alkalmazni. Ez különösen fontos kérdés akkor, amikor állandó kiállítás tervezéséről beszélünk, mert bár az állandó kiállításokat ma már nem tizenöt vagy húsz évre tervezik, egy öt évre tervezett kiállítás esetében is nagy a kockázata annak, hogy a tervezett installáció multimédiális eszközei elavulnak, s azok javítása, pótlása már nem vagy nehezen megoldható. Könnyen belátható tehát, hogy a helyes arány és a megfelelő eszközök kiválasztása rendkívül fontos tényező, mert nincs kiábrándítóbb az olyan kiállítások látogatásánál, ahol a tematikai egységekben olyan, funkcionálisukban sérült, használhatatlan eszközök vannak, amelyek már nem közölnek információkat, így a tematika teljességének megértését a továbbiakban nem segítik.

Az interaktív és digitális területek robbanásszerű fejlődése magával hozta a téma tervezőit, akik a UX (User Experience) és a UI (User Interface) tervezésével adnak életet az élettelen eszközöknek. Az ehhez a tervezéshez szükséges szakmai képzések a művészeti felsőoktatás számos területén megtalálhatók hazai és nemzetközi szinten egyaránt. Sajnálatomra a hazai kiállítások látogatásai során, bármennyire is állok nyitottan e terület alkotásaihoz, többségében olyan példákba ütköztem, ahol a látogatói élmény szempontjából kevésbé, vagy egyáltalán nem valósítják meg azokat a szándékokat, aminek az ígéretével a kiállítások ajánlóiban találkozhatam. Ezek olyan kritikaként is hangozhatnak, amik az én nyitottságomat kérdőjelezik meg, de megérzésem szerint abban a digitális zajban, ami lassan az élet mindent területét áthatja, megfontolandó lenne, hogy a kultúra megtartó tereiben csak a szükséges arányban és a megfelelő felületeken kapjanak teret. Azzal az állítással sem értek egyet, hogy másképp nem szólítható meg az a generáció, amely ezeket az eszközöket készség szinten használja, amit számos jó példa és program igazol. Itt gondolhatunk akár a különböző múzeumpedagógiai foglalkozásokra, vagy akár az analóg megoldásokkal létrehozott interaktív eszközökben rejlő lehetőségekre is.

A miskolci kiállításban a megrendelő részéről nem volt elvárás az interaktív, játékos elemek tervezése, ami részben a tematikában kifejtett mondanivalónak, részben annak köszönhető, hogy a kiállítótér nem egészül ki olyan további téri egységgel, ahol ennek delegált helyet lehetett volna biztosítani úgy, hogy a kiállításlátogatót az abból kiszűrődő zajok ne zavarták volna. A múzeumpedagógiai és egyéb foglalkozások az imateremhez kapcsolódó térsorban kaptak helyet, amire nem terjedt ki a tervezési feladatunk, de fontos tudni, hogy e funkció ellátását szolgáló téri egység sem hiányzik. Digitális eszközökből a kiállítóterekbe olyan monitorok kerültek felszerelésre, amelyek alkalmasak arra, hogy mozgóképet vagy digitálisan szerkesztett tartalmakat vetítsenek, és azt a kiállítás nyitvatartása alatt folyamatosan ismételve játszásként. Itt szintén feladatunk volt, hogy a különálló képek és vetített tartalmak a kiállítás arculati elemeivel egyező feliratokkal legyenek ellátva, ami az egységes megjelenést erősítette. Egy különálló téri egységben, ami egyben a kiállítás utolsó előtti tere, egy vetítőterem létrehozása is megtörtént, ahol szabad forráskódú dokumentumfilmek és a tematikai egységekhez köthető tartalmak érhetőek el. Ezt minden esetben a kiállítás vezetője kezeli, és az adott tartalmak az ő segítségével válnak láthatóvá.

A disszertációban kifejtett összegző munka célja

Azokról az alkotói folyamatokról, amiket eddigi munkáim során megtapasztaltam, és a partnerekkel történt együttműködések alkalmával megtanulhattam, még ha észrevétlenül is, de kialakítottak bennem olyan módszereket, amelyeket jószívvel tudnék megosztani másokkal, hogy azt az utat, amin magam tizenkét éve járok, lerövidítsem.

1. Először is határozottan kijelenthető, hogy a kiállítástervezés egy több alkotócsoporthoz tartozó, feltételező és igénylő alkotói folyamat, ami egy önálló alkotásként értelmezhető végeredménnyel, kiállítással zárul. Erre azért fontos felhívni a figyelmet, mert bár az alkotás folyamata sokszor rövidebb mint 3–5 hét alatt zárul, a kívánt hatásokat, amiket kiválthatnak, hosszú távon fejtik ki, s ennek felelősségét minden kiállítástervezéssel foglalkozó alkotónak fel kell ismernie.

2. Fontos, hogy az eltérő diszciplínák képviselői pontosabban tudják felismerni azokat a területeket, ahol komfortzónán belül maradván segíthetik az alkotás folyamatát, és nem vállalnak olyan feladatokat, amikkel minden jószándékuk ellenére árthatnak az alkotási folyamatoknak, s így a végeredményre is károsan hathatnak.

3. Az eddig említett szakágak képviselőinek, amit a kiemelt példán keresztül is igyekeztem bemutatni, szükségesnek tartanék az MA oktatásba integrálni, legalább egy, de optimális esetben két féléves kurzust kialakítani, amely alatt a hallgatók egy kiállítástervezéssel foglalkozó feladaton keresztül megismerhetik e terület neuralgikus pontjait, módszertanát, amit egy megbízás esetén már irányítottan tudnának alkalmazni. A tapasztalat és saját példám is azt mutatja, hogy kiállítást tervező kreatív alkotókra minden korban szükség lesz, s ha önálló szakként ezt egyelőre nem is lehet még elsajátítani, legalább az érintett alkotói területek hallgatói, jövőbeni képviselői hallhassanak e területről fontos információkat. Ez a lehetőség kiterjeszthető lehet leendő és jelenlegi múzeumi dolgozók részére is, ugyancsak egy kurzus, vagy akár egy konferenciaelőadás keretein belül is.

A múzeumi szakirodalom és a múzeum ügygel foglalkozó egyéb orgánmok időről időre visszatérő jelzővel illetik a múzeumot, múzeumokat. A múzeum a művészetek temploma –olvashatjuk számtalan esetben és helyen, már-már közhellyé silányítva a valós és azt megillető tartalmat. Nem törődve a devalválódó szavakkal és az elkopni látszó jelentésrétegekkel, bennem a miskolci és a hozzá kapcsolódó nagykállói munka talán elsőként tette érezhetővé és érthetővé azt, ahogyan a múzeumi térhez és az azzal való foglalkozáshoz valójában viszonyulok. Hiszem azt, hogy minden múzeum szakrális, szent tér, ami leválik a profán világ egyéb funkciójú tereiről, és munkáimban ezt az elvet igyekszem mindig szem előtt tartani. Éppen ezért, avagy a szerencsés csillagzat okán volt nagy öröm ezeken a kiállításokon dolgozni, mert bár helytörténeti kiállítás jelleg volt a meghatározó, de az egészet áthatotta a szakralitás, ami érzésem szerint segítette a munkámat.

Saját, Heonlab tervezésű kiállítások

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtár és Levéltár, Budapest

- Az erényösvény titkos története – Mítosz vagy valóság, időszaki kiállítás (2010)
- Szívdobbanás, időszaki kiállítás (2012)
- A Semmelweis ikon, időszaki kiállítás (2013)
- Az izgalom biológiája – Selye János és a stresszelmélet dimenziói, időszaki kiállítás (2015)
- Tabáni titok – 50 éves a SOM, időszaki kiállítás (2016)

Postamúzeum, Budapest

- Ipar- és technikatörténeti állandó kiállítás (2012)

Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely

- Hódmezővásárhely, a mi városunk – Évszázadok a Hód-tó partján, helytörténeti állandó kiállítás (2013)

Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr

- Városmozaik – Győr az itt élők szemével, állandó kiállítás koncepcióterv (2014)

Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösség Tér, Győr

- Győri sportcsillagok – Olimpiai történeti állandó kiállítás koncepcióterv (2014)

Szolnoki Városfejlesztő Zrt., Szolnok

- Szolnoki Interaktív Repülőmúzeum, állandó kiállítás koncepcióterv (2015)

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

- IV. Károly koronázása, 1916 – Utolsó felvonás, időszaki kiállítás (2016)
- Találkozások – Az Árpádok királysága, időszaki kiállítás (2017)

Műcsarnok, Budapest

- Körülöttünk – Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017 (2017)

Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre

- Hé'67 – A világ, amelyben a múzeum született, időszaki kiállítás (2017)
- Erdélyi tájegység, több épületben állandó kiállítása (2022)

Illovszky Rudolf Stadion, Budapest

- Vasas sporttörténet, állandó kiállítás (2018)

Pallas Athéné Domus Meriti Alapítvány, Budapest

- Királyok pénzei, időszaki kiállítás (2018)

Magyar Nemzeti Bank, Budapest

- Pénzmúzeum és Látogatóközpont, Koncepcióterv (2018)
- Folyamatban lévő időszaki kiállítást (2023)

Várkapitányság Nonprofit Zrt., Budapest

- Az első bástya – időszaki kiállítás (2019)

Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Budapest

- A hagyomány útjai – A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, állandó kiállítás, Miskolc (2020)
- A hagyomány útjai – A magyar zsidóság kakasai állandó kiállítás, Nagykálló (2020)

Foto Wien Fesztivál, Atelier Augarten, Bécs

· Hipotézis: Levél minden – Dezső Tamás tárlata, csoportos kiállítás; Bútorterv és kivitelezés (2022)

Capa Központ, Budapest

· Hipotézis: Levél minden – Dezső Tamás egyéni tárlata; Installációterv és kivitelezés (2022)

Budapesti Metropolitan Egyetem, Budapest, Etihad Modern Art Gallery, Abu Dhabi

· METU hallgatók munkái, időszaki kiállítás (2022); Installáció- és bútorterv, kivitelezés

Képegyzék

- Semmelweis Orvostörténeti Múzeum – Az erényöv titkos története, Budapest (2010)
- Semmelweis Orvostörténeti Múzeum – Az erényöv titkos története, Róma (2012)
- Semmelweis Orvostörténeti Múzeum – Selye János és a stresszelmélet dimenziói, Budapest (2015)
- Semmelweis Orvostörténeti Múzeum – Selye János és a stresszelmélet dimenziói, Budapest (2015)
- Postamúzeum – Állandó kiállítás, Budapest (2012)
- Postamúzeum – Állandó kiállítás, Budapest (2012)
- Postamúzeum – Állandó kiállítás, Budapest (2012)
- Postamúzeum – Állandó kiállítás, Budapest (2012)
- Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás, Hódmezővásárhely (2013)
- Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás, Hódmezővásárhely (2013)
- Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás, Hódmezővásárhely (2013)
- Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás, Hódmezővásárhely (2013)
- Tornyai János Múzeum – Állandó kiállítás, Hódmezővásárhely (2013)
- Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly koronázása, 1916, Budapest (2016)
- Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly koronázása, 1916, Budapest (2016)
- Magyar Nemzeti Múzeum – IV. Károly koronázása, 1916, Budapest (2016)
- Múcsarnok – Körülöttünk, Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017, Budapest (2017)
- Múcsarnok – Körülöttünk, Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017, Budapest (2017)
- Múcsarnok – Körülöttünk, Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017, Budapest (2017)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67, A világ, amelyben a múzeum született, Szentendre (2017)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67, A világ, amelyben a múzeum született, Szentendre (2017)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67, A világ, amelyben a múzeum született, Szentendre (2017)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Hé'67, A világ, amelyben a múzeum született, Szentendre (2017)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)

- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Erdélyi tájegység, Szentendre (2022)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)
- A miskolci orthodox zsidóság a polgárosodás és a vallási reneszánsz között, Miskolc (2020)

Felhasznált irodalom

- *Ötletek aktív ülésre és konyhára. Magyar Asztalos és Faipar, 2008. 1. sz. 31. p.*
- *Mörk Leonóra: Mítosz helyett perverz kegyetlenség. Magyar Múzeumok. A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Online Magazinja. 2010. 09. 06.*
- *MTI: Az erényövek Rómába mennek. Kiállítás Itáliában. Magyar Múzeumok. A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Online Magazinja. 2012. 02. 20.*
- *Federico Carabetta: La cintura di castita tra mito e realta nella mostra all'Accademia d'Ungheria. abitarearoma.it 2012. 02. 03.*
- *A 2010. évi Kozma Lajos- és Moholy-Nagy László-ösztöndíjasok beszámoló kiállítása az Iparművészeti Múzeumban. Magyar Iparművészet, 2011. 2. sz. 40. p.*
- *Vörös, fehér, fekete újragondolva. Kiállítás. Kortárs magyar formatervezők több díjazott alkotása is látható Helsinkiben. Új Dunántúli Napló, 2012. 208. sz. 9. p.*
- *- kovácsi -: Vérkörséta. Szívdobbanás. A kardiológia múltja és jelene. Magyar Narancs, 2012. 24. sz. 27. p.*
- *Dr. Szabó Katalin – Dr. Magyar László András – Kis Tamás (szerk.): Szívdobbanás. A kardiológia múltja és jelene. Kiállítási katalógus. Budapest, 2012. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum. 2. és 8. p.*
- *A Heonlab Pixel Barokk nevű ebédlőasztala – hirdetés. Lakáskultúra, 2012. 9. sz. 15. p.*
- *Babarczy Veronika: Séta a megújult Postamúzeumban. Világunk, 2012. 3. sz. 28–33 p.*
- *Dvorák Ede: Régi múzeum új helyen. Postás. 2012. november, 12. p.*
- *Babarczy Veronika: Dizájn. A kiállítóterektől a bútorokig széles skálán tervez a magyar Heonlab duó. Erényöv és legóasztal. Népszabadság, 2014. 5. sz. 17. p.*
- *Kiállítás a stresszről. Népszerűség – Marosvásárhely, 2015. 123. sz. 8. p.*
- *Molnár Szilvia: Stresszdesign. Újra HeonLab kiállítási installáció a SOM-ban. Octogon – Architecture & Design, 2015. 4. sz. 186–187. p.*
- *Dr. Csillag Attila közjegyzőhelyettes: Táblaavatás. Dr. Laubhaimer Oszkár alsólendvai királyi közjegyzőre emlékeztünk. Notarius Hungaricus – A Magyar Országos Közjegyzői Kamara lapja, 2015. 1. sz. 34. p.*
- *Csillag Attila: Baditz Lajos kapuvári királyi közjegyzőre emlékeztünk. Notarius Hungaricus – A Magyar Országos Közjegyzői Kamara lapja, 2016. 2. sz. 10–13. p.*
- *Nagy Mór emléktábla avatás. Notarius Hungaricus – A Magyar Országos Közjegyzői Kamara lapja, 2016. 3. sz. 60. p.*
- *Centenárium kiállítás. IV. Károly 100 évvel ezelőtti megkoronázását idézik fel. Kelet-Magyarország, 2016. 299. sz. 16. p.; Ue. Hajdú-Bihari Napló, 2016. 299. sz. 16. p.*
- *Utolsó Felvonás, a koronázás. Fejér Megyei Hírlap, 2016. 306. sz. 7. p.*
- *Ulrich Tamás: Körülöttünk. Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017. Múcsarnok, 2017. 04.22. – 08. 13. Kiállításdesign és arculat: Heonlab. Magyar Építőművészet, 2017. 3. sz. 86–87. p.*
- *Götz Eszter (szerk.): Körülöttünk – All Around Us. Ipar- és Tervezőművészet / Nemzeti Szalon – Applied Arts and Design / National Salon 2017. Katalógus. Budapest, 2017. Múcsarnok. 201. és 479. p.*
- *Sári Zsolt: Fél évszázada alakult meg a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Hé'67! – A világ, amelyben a múzeum született. Jubileumi kiállítás. Honismeret, 2017. 6. sz. 116. p.*
- *Sári Zsolt: Hé'67. A világ, amelyben a Múzeum született. Skanzen Könyvek. Kiállítási Katalógusok 10. Szentendre, 2017. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.*
- *Szentei Anna: 50 éves fennállásáról kiállítással emlékezik meg az Orvostörténeti Múzeum. Tabáni titok – 50 éves a SOM. Magyar Demokrata, 2017. 5. sz. 52–53 p.*

· Csizmadia Zsolt – Selján Márk (szerk.): *formaMO. Riportok. György Árpád Hunor. Budapest, 2016. Euroartdeco Kft. 43–49. p.*

· Bernátsky Ferenc – Csányi Viktor – Terendi Viktória: *Évszázadok a Hód-tó partján. Houdtól Újvárosig. Vezető az állandó várostörténeti kiállításához. Hódmezővásárhely, 2017. Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ.*

· György Árpád Hunor: *Múzeumok kiállító és foglalkoztató terei, mint a közösségi találkozás színterei. Elhangzott a Néprajzi Múzeum Budapest Design Week szakmai konferenciáján. Budapest, 2022. október 13.*

· György Árpád Hunor (METU): *A hagyomány útjai – A miskolci orthodox zsidóság helytörténeti kiállításának tervezése. Elhangzott a SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének Tanszéki hagyományok és változó világok című konferenciáján. Szeged, 2022. április 29.*

